

Szalay Zoltán

SIVATAGI SÓ

Most már a boldogságról fog szólni minden. Ezt Ernő bácsi mondotta, a vigyorgós bicikliszerelő. Minden héten egyszer körbejárta az összes házat a faluban, hogy megtudakolja, mindenkinek rendben van-e a biciklije. Négyfajta bicikli akadt a faluban: a gyerekek BMX-szel vagy Pionýrral jártak, a felnőttek pedig vagy kopottas Libertákkal, vagy azokkal az ormóttan, rozoga gépekkel, amiket egyszerűen csak orosz biciklinek hívtak. Ezekkel az orosz biciklikkel akadt Ernő báknak a legtöbb munkája, de bármit csinálhatott velük, soha nem tudta kivenni a kerekükből a nyolcast.

A boldogság az amerikaiaktól jön, kiabálta át Ernő bá a kerítésen. Nem érdekelte, mennyien hallják meg, pedig sokan ijedten rávágták a kaput, amikor nagy hangon ilyesmikről kezdett beszélni. Az amerikaiaknak benne van az alkotmányukban, hogy mindenkinek kijár a boldogság. Nálunk is ez lesz mostantól. Dólni fog mindenkire, mint a gané, ki se fogunk látszani belőle. Ez lesz az új törvény, és aki nem elég boldog, az meg is gebedhet.

Ernő bá kortalan volt, és én mindig úgy képzeltem, már száz éve is ugyanígy járta a portákat a faluban. Egyszer voltam a házában, amikor egy bicikliszerelést kellett kifizetnem, és nem találtam őt az udvaron. Kopogtam, de nem válaszolt senki, így bemerészkedtem. Régi ház volt, a szülei és a nagyszülei is itt éltek. Fogalmam sem volt róla, lehetett-e Ernő báknak valaha felesége, gyereke, magányosan bóklászott mindig, pedig szerette a társaságot. A háznak dohszaga volt, mint a templom padlásának, és csak úgy zúgott a sarkokból a sötétség. A komódokon lévő képkeretekben régi fotókat láttam, rajtuk mindig csak egyetlen férfit, katonaruhában, munkaruhában, öltönyben. Ernő bára emlékeztetett, de mintha régi korokba utazott volna vissza, hogy megörökítsék. Az egyik sötét sarokból fenyegető szuszogás hangját hallottam, ami egyre erősödött, és én rémülten rohantam ki a házból.

Nekem egy kattogó-kerregő kis piros Pionýrom volt, aminek ha az egyik kerekéből kivették a nyolcast, akkor belement a másikba. November volt, egyre rövidültek a napok, és úgy támadt az éjszaka, mintha egyszer s mindenkorra vissza akarná venni a tájat. Nem így képzeltem el a boldogság korának az eljövételét.

Ernő bá megbabonázta az embereket ezzel a jövendölésével. Egyszer felhoztam anyáméknak a dolgot, épp aznap, amikor kölcsönkértük a szomszédék videóját, hogy megnézhessük rajta a Sivatagi sót. Valami természetfilm volt, amiben az afrikai állatok bebasznak az erjedt gyümölcsöktől az oázisban. Gergő haverom már látta, és azt mondta, szétröhögte magát rajta. Ilyen lesz nálunk is, mondtam anyáméknak, mint amikor a sivatagi állatok végre eljutnak az oázisba, ilyen lesz a boldogság. Sivatagi só. Az anyám elkomorult erre, és kifutott a fürdőszobába egy törülörnygéért, mert porszemeket vett észre a dohányzóasztalon. Nandi tekintete rezzenéstelen maradt, aggódott, nehogy beakadjon a kazetta szalagja. A szomszédék nagyon féltették a videót, és Nandi úgy gondolta, őt még nem fogadták be.

Nandi akkor még csak néhány hónapja lakott nálunk. Amikor megérkezett, anyám be sem mutatta, úgy kellett rájönnöm, hogy hívják. Anyám napokig nem szólította a nevén, és én nem tudtam, ki ez a férfi, aki velünk lakik. Azt sem értettem, mit keres itt egyáltalán. Annyit tudtam, hogy az apám még kisgyerekkoromban eltűnt, és senki nem tudja, hol van. Vagy talán csak nekem nem mondták meg. Amikor szoba került, megfagyott a levegő, és én úgy éreztem, mintha egy jégcsap szorult volna a torkomba. A szomszédék jártak át hozzánk, amikor meg kellett szerelni ezt-azt, de amúgy mindent az anyám végzett, meg persze én. Felástuk a kertet, hasogattuk a tűzifát, ilyesmik. Nem volt nagy a kert, és soha nem fűtöttük túl a lakást. Szerettük pokrócba bugyolálni a lábunkat, amikor megjött a hideg. Két kopottas pokrócunk volt, Nandinak már nem jutott, néha elgondolkodtam rajta, anyám meg fogja-e osztani vele a sajátját, ha megjön a tél.

Benne jártunk a novemberben, és Nandi minden este velünk üldögte a nappaliban, amit mi ebédlőnek hívtunk, de soha nem ettünk benne, mert azt anyám megtiltotta. Így is éjjel-nappal bűgött a porszívó a kicsi házban. Az apám szüleitől kaptuk ezt a házat, és úgy sejtettem, anyám egyfolytában retteg, hogy egyszer majd jelentkezik érte valaki. Főképp, ha kiderül, hogy egy Nandi nevű fazon is bevette magát ide. Furcsa neve volt, és elsőre mindig a nandu nevű vicces madár jutott eszembe róla, ahogy a fejét billegeti kotnyeleskedve. Pedig Nandi nem volt ilyen, kimért volt, talán az ilyesmire mondják, hogy férfias. Vagy nem tudom, Ernő bá is férfiasnak képzelhette magát, mert szerette tenni a szépet a nőknek, amikor meghozta nekik a biciklijüket csapágycsere után, és azt beszéltek, voltak, akik be is hívták őt ilyenkor kávéra meg sütire. Gergő haverom szerint Ernő bának akkora a farka,

mint egy biciklipumpa csöve, és több gyereknek is ő az apja a faluban, csak épp erről nem beszél senki. De ő tudja, hogy vannak páran, akiknek ingyen cserél küllőt.

Ernő bá egy rozoga öreg bicikkelvel járt, de legendák terjedtek róla, hogy van otthon egy igazi Favoritja is, egy versenybicikli, amit mifelénk versenykének becéztek. Nandinak viszont nem volt biciklije, ahogy szinte semmilyen személyes holmija sem. Nem hozott bőröndöket vagy hátzásákat, csak egyetlen seszínű textiltáskát, de az is tele volt szerszámokkal. Eleinte azt gondoltam, anyám azért kerítette, hogy segítsen a ház körüli teendőkkal. Új kaput kellett volna készíteni, mert a mostanit már szétmarta a rozsdá, az ablakok kilazultak, az udvaron feltört a járda, a kamra tetején lyuk tátongott, és egy késő nyári vihar több tetőcserepet lesodort a házról. Ha megjön a tél, be fogunk ázni, ezt jól tudtuk. Nandi viszont nem látott neki a javításnak. Volt hátul egy nagy fészker, ami évek óta üresen állt, és Nandi oda vette be magát. Korábban anyám tyúkokat tartott, sőt egy időben nyulakat is, de amióta felhagyott az állattartással, a fészkerben csak a tűzifát szoktuk tárolni. Nandi kihordta a tűzifát, és az udvaron lefedte fóliával, ami szerintem nagyon rosszul mutatott, de anyám nem szólt miatta. Nandi mindenféle kacatokat hordott hátra a fészkerbe, fémhulladékot szedett össze a faluban, a szemétdombról meg az udvarokból, és a régi taligánkkal hordta hátra. Kérdően néztem anyámra, amikor a konyhaablakon át láttuk, hogy Nandi egy újabb adag öregvasat hozott haza, de anyám tudomást sem vett rólam.

Nem láttam semmit a szemében. Talán csak én nem voltam jó ebben, hogy kiismerjem az embereket. Ernő bá váltig állította, hogy az értéklenség korának vége. Ami eddig volt, az a teljes üresség volt, mondogatta, és az embereket nem uralhatja az üresség mindörökké. Én valahogy nem voltam ebben olyan biztos. Ahogy délutánonként a sűrű égboltot néztem a szobám ablakán át, egyre inkább úgy tűnt, hogy soha nem érhetem meg, mi az a boldogság, amiről Ernő bá beszélt. Akkor sem értettem, amikor a tántorgó elefántokat néztük a Sivatagi sóban. Amúgy is, mi az, hogy Sivatagi só? Talán a homok íze miatt ez a címe, mert amikor belefújja a forró szél a szádba a homokot, az olyan, mintha sót nyelnél. Ezért lehetek ilyen szomjasak azok a nyomorult állatok? Miután ez eszembe jutott, én is egyre gyakrabban éreztem úgy, mintha sós íz vegyült volna a számba, pedig anyám nem használt sok sót, a tenger és a sivatag is sokezer kilométerre volt tőlünk. Csak a Duna folydogált lustán mellettünk, nemsokára az is befagy, és belepi a koszos hó.

Nandi nem engedett be senkit a fészerbe, új zárat szerelt az ajtóra, amit egy jókora lakattal zárt le, és mindig magánál tartotta a kulcsot. Hegesztett és kalapált odabent. Nem tudom, mikor vitte be a hegesztőt, talán amikor suliban voltam. Sokszor késő éjszakáig kint bütykölt, s amikor reggel felkeltem, már hallottam a csörömpölést hátulról. Anyám úgy tett, mintha őt egyáltalán nem érdekelné a dolog. Egyszer rákérdezett nálam, nem bánom-e, hogy Nandi itt lakik velünk, mire én vállat vontam, és azt mondtam, úgymint állandóan kint van a fészében. Egyre ritkábban üldögélt velünk az ebédlőben, és amikor igen, akkor is máshol járhatott az esze, mert furcsán fátyolos volt a tekintete.

Más dolgok is történtek azon az őszön. Az állattartással a legtöbben már felhagytak a faluban, de tyúkokat sokan tartottak még. Én Soós Iza néniékhez szoktam tojásért járni, húsz koronáért adtak negyven tojást, ami igazán jó árnak számított, anyám néha varrt nekik cserébe ezt-azt. Novemberben többször is üres kézzel kellett hazajönnöm tőlük, mert azt mondták, valami megzabálta a tojásaikat. Feltörték őket, és kizabálták a belsejüket. Más házaknál ugyanez történt. Nyilván valami görény vagy más kártevő étvágya nőtt meg a tél felé közeledve, de semmit nem fogtak el, pedig még Bóna Béla bácsi csapdáit is bevetették. Ezek igazán kegyetlen csapdák voltak, olyan kifinomultak, hogy a kiségerőtől a rókáig bármit megfogtak, és ami egyszer beléjük sétált, azon nyomban vége lett. Bóna Béla bácsi ebből élt, csapdákat gyártott, külföldre is szállíttatta őket. Látszott rajta, hogy szereti a munkáját: egy termetes, borzas hajú, ráncos arcú, mérges öregember volt. Az ő házában soha nem voltam, de úgy képzeltem, ha vannak hasonló fotói, mint Ernő bának, azokon ugyanígy néz ki, hiába készültek akár száz évvel ezelőtt.

Azon az őszön jött a faluba az a Miska nevű lány. Az anyjával költöztek be az egyik roskadozó régi házba, és a lányt a húsz kilométerre lévő szlovák iskolába adták be, mert nálunk csak magyar sulis voltak, és Miska nem beszélt magyarul. Minden reggel ott didergett a buszmegállóban egy vékony, bordó télikabátban, és unatkozva rugdalta a köveket. Gergő haverom mondta, hogy Miskának hívják, ami szlovákul lánynév, és igazából Egérkét jelent. Tényleg olyan volt, mint egy egérke, volt némi furcsa félnévség a szemében, de éreztem benne egy kis szilajságot is. Más volt, mint az itteniek, akiknek a szemében csak az ürességet láttam. Néha biccentettem neki reggel a suliba menet, de inkább csak gondolatban. Ábrándoztam róla, hogy elviszem őt egy bicajtúrára a temető mögötti buckákhoz, hogy próbára tegyem azt a szilajságot, amit a szemében láttam, de aztán mindig megtorpantam ott, hogy vajon

meg tudnám-e szólítani. Gergő haveromnak inkább nem beszéltem a dologról, meg anyámnak sem, mert úgy éreztem, azzal valamit nagyon elrontanék. Talán majd akkor, ha megjön a boldogság, amit a biciklijavító Ernő bá emleget, annak köze lesz ehhez a Miskához is. A boldogság helyett egyelőre a sötétség áradt mindenhonnan, amit nem éreztem helyénvalónak: ez nem sima novemberi sötétség volt, annál sokkal fálánkabb és áthatóbb.

Nandi egyre több időt töltött hátul a fészerben, és amikor velünk volt, mintha egyre izgatottabb lett volna. Arról beszélt, hogy ő nem hisz a változásban. Nem kérdeztem rá, miféle változásra gondol, sejtettem valamit, mert mások is emlegettek ilyesmit. Pozsonyban tüntetések voltak, bár azt senki nem részletezte nekem, hogy miért, anyám nem szerezte a híradót és az újságokat. Nandi azt mondta, ha lesz is változás, az csak egy dolgot jelenthet: elveszik tőlünk, amiről eddig is azt állították, hogy nem a miénk. Nekem ez túl bonyolult volt, anyám pedig csak furcsán nevetett rajta. Néha azt mondta, megnyugtatja, hogy Nandi velünk van, és reméli, én is megbízom benne. Ha baj lesz, ő kihúzza minket a csávából. Láttam anyám arcán, hogy maga sem hiszi el, amit mond, csak abban hisz, hogy ezt kell mondania. Talán hasonló lesz, amikor elkezd beszivárogni az életünkbe a boldogság, gondoltam.

Az jutott eszembe, valami aprósággal meglepem karácsonyra a lányt, ezt az idegen Miskát, aki minden reggel ott vacog a buszmegállóban, és nem tud senkivel sem beszélgetni, mert az itteniek tudnak ugyan szlovákul, de restellnek megszólalni. Meg egyébként is, nem értené, amiről beszélnek. Az üresen maradt tojáshéjakról, a rozoga orosz biciklikről, a kiszámíthatatlan jövőről. Miskának, ennek a szőkés hajú egérkének más dolgok valók. Talán érdekelhetné a Sivatagi só, és talán nem csak olyan otrombán és idegesen röhögne rajta, mint Nandi, aki még a térdét is csapkodta közben, hanem kérdéseket is feltenne a látottakról. Arról, hogy vajon mi is ennyire röhejes idiotáknak nézhetünk-e ki, amikor üres szemmel sóvárgunk a boldogság után. Miskák háza a Jednota bolt mellett volt, és amikor anyám elküldött élesztőért vagy porcukorért, tettem egy kis kitérőt feléjük. Miskát olykor kint találtam a szűkös kis udvarukon, ahogy egymagában rugdalja a kavicsokat.

Megkérdeztem Ernő bát, nincs-e számomra nagyon olcsón egy lánybicaja. Egy törekeny kisegér számára. Hangosan felröhögött, mintegy elnézően a hülye tréfa miatt. Aztán hozzátette, hosszú tél jön, most nem érdemes biciklit venni.

Anyám jó előre felkészített, hogy ne számítsak bőséges karácsonyra. Nehéz idők várnak ránk, mormogta, majd nevetni próbált, mintha ez olyan vicces lenne. Gergő haverom azt mondta, ő hajómodellt fog kapni, egy orosz rakétacirkálót, mert az orosz hajókhoz most jutányosan hozzá lehet jutni. Azt is mondta Gergő, már nem fog kelleni oroszul tanulnunk, mert az oroszok el fognak húzni a búsba. Én nem is tudtam, hogy itt vannak az oroszok, mondtam neki, még egyet se láttam. Szlovák család sem nagyon akadt nálunk olyan, mint a Miskáéké. Majdnem megkérdeztem Gergő haveromat, nem hívjuk-e ki legalább szánkóznizt a kis egérgét a téli szünetben, de ez nem lett volna elég férfias, márpedig Gergő nagyra értékelte a férfias gesztusokat, a tíz év alattiak esetében különösen. Ő inkább azt javasolta, próbáljunk utána járni, miféle férgek pusztítják a tojásokat a faluban. Ebben megegyeztünk, de soha nem jártunk utána. Gergő haveromban épp azt szerettem, hogy pontosan tudta, amiről beszélünk, annak nem kell valósággá válnia, mert úgyis kérdéses, az ugyanolyan lenne-e, ahogy elképzeltük. És sok minden csak azért van, hogy legyen miről beszélni.

Feszült légkörben teltek az ünnepek, az anyám úgy nevetett a bugyuta tévéműsorokon, mintha sírhatnékja volna, Nandi pedig alig bírta ki, hogy ne a fészterben bütyköljön. Én is morogtam, mert semmi ízét nem éreztem anyám mézes süteményének, mintha a mézet kifejejtette volna belőle. Nandi azt mondogatta huszonnegyedikén este, hogy már nem kell soká kibírnunk.

Másnap beszólt hozzánk Ernő bá, a bicikliszerelő, hogy láttuk-e, mi történt. Mindhárman kivonultunk az ajtó elé, alig volt hidegebb odakint, mint a házban, mert spóroltunk a tűzifával. Valaki kitett egy mécses a Jednota elé, mondta Ernő bá, mert Romániában embereket lőttek le a kommunisták. A kommunistákról már hallottam, öregszagú, megtört tekintetű, kopaszos emberekként gondoltam rájuk, furcsa folttokkal a fejbőrükön és lengedező táskákkal a szemük alatt. Ezt a lövöldözős oldalukat eddig nem ismertem. Nandi sokatmondóan anyámra pillantott, és egy szó nélkül hátravonult a fészterbe. Ernő bá még folytatta volna, de anyám szólt, hogy menjünk be, nehogy meghüljünk.

Gergő haverom elmagyarázta, hogy magyarokat is lelőttek a kommunisták, őrájuk emlékezünk ezekkel a mécsesekkel. Másnap már százával égtek a Jednota előtt a kis lángocskák, és táblákat is kitétek, olyan feliratokkal, hogy kiállunk a magyar testvéreinkért. Bágyadtan szállingózott a hó egész nap, és biztos voltam benne, hogy soha ilyen messze nem jártunk a boldogságtól, amit Ernő bá emlegetett.

Még aznap este, huszonhatodikán, tűzoltókocsik szirénáira lettünk figyelmesek az ebédlőben ücsörögve. Mindhárman kirohantunk, és gyorsan beazonosítottuk, honnan száll fel a sűrű füst: a Jednota mellett gyulladhatott ki valami. Hátra se nézve rohantam, de nem jutottam túl közel, a helyi önkéntes tűzoltók komolykodva álltak sorfalat a ház előtt. A kis romos ház égett, amelyikben az egyszerre félénk és szilaj tekintetű Egerke lakott az anyjával. Reggelre csak egy téglarakás és néhány üszkös gerenda maradt belőle.

Soha nem derült ki, hogyan égett le a ház, és az volt az érzésem, mintha nem is érdekelt volna különösebben senkit. Vagy mintha mindenki úgy vélte volna, hogy ennek meg kellett történnie. Gergő haverral egyszer homályosan utalt rá, hogy nem kellett volna annak az idegen kis egérkének rájárnia a tojásokra, de amikor rákérdeztem, ezt meg hogy érti, gyorsan elterelte a szót.

A tüzeset után egész éjszaka nem aludtam, ahogy a házban senki. Motoszkálás zajait hallottam bentől meg odakintről is. Reggel kimentem megnézni a romokat, s amikor hazaértem, Nandi, aki az éjszakát kint töltötte, diadalmas mosollyal várt a konyhában. Bizalmasan intett, hogy kövessük. Feltárult a fészker kapuja, és a gyér decemberi napsugarak lassacskán megvilágították az odabent álló ormótlan fémszerkezetet. Nandi faállványokra helyezte, mintha egy szárazdokban lett volna. Olyan volt az alakja, mint egy vaskosra hízott tükörpontynak, a felülete nagyrészt sima, csak néhol álltak ki belőle lemezek és drótok. Az elején két vízszintes uszonyszerűség nyúlt ki a két oldalából, a tetején henger alakú felépítmény állt, hátul pedig egymást keresztező uszonyokban végződött, amelyek egy hajócsavart fogtak közre. Kilapított fémlemezektől rakta össze Nandi, és megesküdtem volna, hogy a henger alakú parancsnoki híd tetején Ernő bá versenykéjének a kormányát látom. Anyámra pillantottam, aki rémülten és értetlenül nézte a valmit. Nandi szeme könnybe lábadt, és azt mondta, megmenekültünk. Egyszer a keletnémeteknél látott egy tengeralattjárót, és azóta le akarta másolni. Persze az sokkal nagyobb volt, de nekünk ez is megteszi. Második világháborús tervrajzokból indult ki, tette hozzá, és azok a hajók máig használatban vannak. Ezzel fogunk elhúzni innen. Megrészegülten tekingetett a tengeralattjáróra és ránk, majd összecsapta a kezét, és azt mondta, hát akkor menjünk reggelizni.

Alföld, 2021/6.